

Tankovsky Oleg¹

Ukrajna gazdasági integrációs érettségének alakulása²

The Evaluation of Ukraine's Economic Integration Maturity

A cikk Ukrajna gazdasági érettségének alakulását tárgyalja. Az ország 2008-ban csatlakozott az Európai Unió Keleti Partnerség programjába, amelynek keretein belül az európai államok mélyebb betekintést nyerhettek az ukrán gazdaság helyzetébe. A cikk célja Ukrajna gazdasági érettségének elemzése az Euromajdan előtti és utáni állapotokat összehasonlítva a háború kitöréséig. A fő hipotézis szerint Ukrajna gazdasági fejlettsége nem felel meg az elvártaknak, annak ellenére sem, hogy komoly politikai szándék vezérli az ukrán vezetést, és elhivatottak az EU-csatlakozás ügyében, amely az utóbbi években kibontakozó reformok bevezetésében testesült meg. Az állítás bizonyításához kvalitatív elemzést, illetve adatelemzést használok fel a gazdasági integrációs érettség keretrendszerén belül. További kutatási területe a témának Ukrajna Keleti Partnerségen belül betöltött szerepe és gazdasági lehetőségeinek elemzése.

Kulcsszavak: integrációs érettség, gazdasági integráció, EU, Ukrajna

The paper discusses the issue of economic maturity in the case of Ukraine. The country has joined the European Union's Eastern Partnership program in 2008 and since then several economic issues and problems were revealed related to their accession. The aim of this paper is to analyze the economic integration maturity of Ukraine before the Maidan square revolution and since then. The paper suggests that the country was not fulfilling the Copenhagen criteria in 2014, and during the reign of the Poroshenko administration the situation only worsened. The paper forms the hypothesis that Ukraine does not fulfill all the economic criteria for EU accession in 2021 despite their political willingness. To prove this, the paper uses the methodology of economic

¹ Egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem Közgazdaságtani és Nemzetközi Gazdaságtani Tanszék, e-mail: tankovsky.oleg@uni-nke.hu

² Jelen publikáció az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból, az EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 azonosítószámú „Tehetségből fiatal kutató – A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban” című projekt keretében valósult meg.

integration maturity theory. Future prolongation of the work could be a research about the current possibilities of the Ukrainian government in the framework of Eastern Partnership.

Keywords: integration maturity, economic integration, EU, Ukraine

Bevezetés

Elemzésemben az *integrációs érettség* kérdéskörét fogom tárgyalni. Ez több mutatószám segítségével is mérhető, azonban korántsem egyszerű, hiszen egy hosszú távú folyamatot szeretnénk számokkal értékelni. A méréseknek és bizonyításoknak kiemelkedő jelentőségük van napjaink gazdaságpolitikai kihívásai és az ezekre kidolgozott válaszok szempontjából.

A megfogalmazott hipotézisem – amelyet különböző mutatószámok segítségével bizonyítani fogok – így hangzik: *Ukrajna jelenlegi gazdasági érettsége elmarad a korábban csatlakozó kelet-közép-európai államok színvonalától, illetve az utóbbi 8 évben sem sikerült jelentős mértékben előrelépni az egyértelmű politikai szándék ellenére sem.*

Vitán felül áll, hogy Ukrajna sorsdöntő időket él. Az Európai Unió már vizsgálja a tagjelölti státusz megítélését, annak ellenére, hogy az ország de facto háborúban áll. Érdekes tehát a realitások talaján maradni és objektív szempontból megvizsgálni a témakört.

Ukrajnában az elmúlt időszakban alapvetően a társadalmi jólét növekedése, illetve a demokrácia és a piacgazdaság kiépülése és fejlődése volt megfigyelhető. Jelentős eredményeket értek el a gazdaság fellendítésében, az ország egy stabilan kiszámítható fejlődési pályára rendezkedett be. 2008-ig sokat javítottak az ország versenyképességén és külföldi megítélésén is. Ukrajnában továbbá egy mély átalakulási folyamatot is megfigyelhettünk: a szovjet örökséggel való küzdelmet. Volodimir Zelenskij elnökségének első két évében kimondottan hatékony reformokat vezetett be, Ukrajna számára az EU-s tagság kiemelten fontos kérdés.

Az elemzés alapvető célja, hogy rávilágítson Ukrajna és az Európai Unió kapcsolatrendszerének jelenlegi állapotára, illetve potenciális lehetőségeire. Az írás első felében a használt módszertant mutatom be, ezt követően pedig az ukrán gazdaság érettségét. Az elemzés a háború kitörésének időpontjáig tart, azonban az ideai gazdasági eredmények alakulásáról is említést teszek.

Módszertan

Az ukrán gazdaságpolitika harmonizációjának vizsgálata – amely a 2005 és 2021 közötti időszakra vonatkozik – során különféle dokumentumokat elemeztem: jegybanki jelentéseket, gazdaságkutató intézetek előrejelzéseit, kormányzati iratokat, a világbank adatait, az OECD, a WEF, az IMF és egyéb nemzetközi szervezetek országtanulmányait, illetve az Európai Bizottság jelentéseit, összefoglalóit és szakmai elemzéseit. Elsősorban a makroindikátorokra támaszkodva, kvantitatív módon vizsgáltam. A megfelelő

mélységű válasz megtalálásához kompozit mutatószámokat, leginkább a világbank és az OECD adatbankjának adatait használtam fel. Önálló ökonometriai számításokat, illetve modelleket nem alkalmaztam, ugyanakkor ahol az szükséges, az empirikus kutatások eredményeit felhasználom a gazdasági folyamatok magyarázatához, bemutatásához.

Fontos kiemelni, hogy az integrációs érettség kutatásának módszertani alapjait Palánkai Tibor fektette le, aki eredetileg a kelet-közép-európai tagállamok sajátosságai szerint alkotta meg azt a szempontrendszert, amely alapján megítélhető, hogy a jelölt állam készen áll vagy sem az adott integrációhoz való csatlakozásra. Elsősorban meg kell vizsgálni a működő piacgazdaság körülményeit, a demokrácia megvalósulásának arányát az intézményi keretek között, a felzárkózás dimenzióit, illetve a korrupció elleni harc előrehaladottságát, mivel ez közvetlenül is kapcsolatban áll a külföldi tőke beáramlásával, ezáltal az ország versenyképességével. Végül, de nem utolsósorban a társadalmi dimenzió vizsgálata sem elhanyagolható, ugyanis a gazdasági tőke alapja a humán tőke. Ha utóbbiba nem invesztálnak, annak katasztrofális következményei lehetnek az adott állam számára.

Az Európai Unió bővítés esetére nem határoz meg egyértelmű csatlakozási-tagsági kritériumokat: egyes területeken pontos és precíz megfogalmazásokat találhatunk, míg más területeken nincs egyértelmű utasítás. A koppenhágai kritériumok erre kiváló példa. Alapvetően általános érvényű dolgokat fogalmaznak meg, amelyek alapján nehéz számszerűsíthető elemzést készíteni, pontos módszertant egyáltalán nem határoznak meg. A maastrichti kritériumok viszont már nagyon pontos elvárásokat fogalmaznak meg a tagállamokkal szemben a fiskális politika oldaláról. Azonban míg a maastrichti kritériumok az EMU és az eurozóna kritériumai, addig egy csatlakozni vágyó állam integrációs érettségét sokkal nehezebb megfelelő módszertan hiányában lemérni.

Az Európai Unió oldaláról ez persze szándékos is lehet, ugyanis így rugalmasabban kezelhetik egy potenciális tagjelölt felkészültségének állapotát, csatlakozási folyamata elé kevesebb akadály kerülhet, amennyiben a politikai érdekek azt kívánják. Palánkai Tibor módszertana szerint, amelyre elemzésem során támaszkodtam, egy ország integrációérettségét akkor tekinthetjük befejezettnek, ha a tagság pozitív végösszegű játék, vagyis egészében előnyös számára.³ Minden esetben két oldalról kell vizsgálnunk egy ország integrációs érettségét: egy win-win, vagyis győztes-győztes pozitív értékű helyzetet kell létrehozni ahhoz, hogy az integráció kétséget kizáróan sikeres lehessen. Az csak az egyik oldal, hogy a korábbi tagok profitálnak, nagyon fontos, hogy az új tagok ne legyenek kiszolgáltatva, hanem ők is győztesként kerüljenek ki a folyamatból. Az integrációérettségnek alapvetően négy dimenzióját különböztethetjük meg: gazdasági, politikai, társadalmi és intézményi – elemzésemben az elsőre, a gazdasági dimenzióra fókuszálok.

A gazdasági integrációérettséget a következő alapkritériumokkal határozhatjuk meg: működő piacgazdaság, versenyképesség, makrostabilitás és stabilizáció, konvergencia, finanszírozhatóság és finanszírozás. A működő piacgazdaság valamennyi integrációs forma esetén alapfeltétel, hiszen a belső szabad kereskedelem előnyeit csak ennek

³ PALÁNKAI 2004; PALÁNKAI 2006.

megléte esetén lehet kihasználni.⁴ Ehhez szükséges a piacok általános szabadsága, azaz az árak átfogó liberalizálása, átláthatósága és rugalmassága, valódi és működő pénz- és tőkepiacok megteremtése, a versenykörülmények zavartalan működése, a magán-szektor dominanciája. Emellett fontos a vállalkozások piaci alapú megszerveződése és működése, az irányítás és a szabályozás átláthatósága, illetve a külkereskedelem liberalizálása, az állami ellenőrzés és a monopóliumok felszámolása, a nemzeti valuta konvertibilitása, valamint a tőkeáramlás szabadságának biztosítása.⁵

Ukrajna geopolitikai helye a mai napig nem teljesen egyértelmű. A globális erőhatások töréspontján pozíciója továbbra sem stabilizálódott, habár az utóbbi évek erős nemzeti kormányzásának köszönhetően egy európai fejlődési útvonal körvonalazódik. Az 1990-es évek gazdasági és demográfiai válságai gyengítették Ukrajna pozícióit, nagyon nehezen indult meg a valódi nemzetállam kialakulása. Az ország elhelyezkedése igazán megnehezíti a betagoledását bármelyik eröközponiba. Keleti határán több mint ezer kilométeren határos Oroszországgal, azonban nyugati határai annyira közel helyezkednek el a közép-európai régióhoz, hogy az ország azon része elsősorban az EU-s tagállamokkal kereskedik.⁶

A NATO keleti terjeszkedésével továbbá Ukrajna minden nyugati szomszédja – Moldovát kivéve – a nyugati katonai blokk tagjává vált, az ország két tűz közé került. Ez a terjeszkedés nem rettentette vissza Oroszországot, épp ellenkezőleg, ám az ukránok nem láttak valós alternatívát keleti szomszédjukban. Ezzel párhuzamosan erősödtek a politikai és a gazdasági kapcsolatok Ukrajna és az USA között, s a 2004-es, illetve 2007-es EU-bővítések is új helyzetet teremtettek a térségben, és egyre inkább előtérbe került Ukrajna jelentősége.

Ukrajna integrációs érettségének elemzése

Az integrációérettséget gazdasági szempontból öt területre oszthatjuk – Palánkai szerint, ha ezeken a területeken jól teljesít egy csatlakozni kívánó állam, az a későbbi sikeres integráció alapja lehet. Ezek a szempontok a piacgazdaság működőképessége, konvergencia, makrostabilitás, versenyképesség, finanszírozás és finanszírozhatóság. A gazdaság teljesítményére vonatkozó mutatókat érdemes minél részletesebben bemutatni és elemezni, mivel az integráció által biztosított előnyök maximális kihasználásához fejlett és stabil gazdasággal kell rendelkezni.⁷

A „működő piacgazdaság” megfogalmazást a koppenhágai kritériumokban is felsorolták – ez alapvető feltétele annak, hogy az áruk szabad mozgása biztosítva legyen, illetve a belső kereskedelem virágzásnak induljon.⁸ Az EU azért is fogalmazott meg általános feltételeket, hogy az egykori államszocialista kelet-közép-európai országok a maguk tempójában állhassanak át a tervgazdálkodásról a szabad piaci gazdálkodásra. Az Európai Unió konkrét módszertant nem fogalmaz e szempont mérésére, azonban

⁴ ENDRÓDI-KOVÁCS 2013.

⁵ PALÁNKAI 2011.

⁶ BOJCUN 2001.

⁷ PALÁNKAI 2004.

⁸ BALDWIN-WYPLOSZ 2004.

az Európai Fejlesztési és Újjáépítési Bank minden évben országtanulmányokat készít a vizsgált gazdaságok transzformációjának állapotáról.⁹ Kutatásom során – egyebek mellett – figyelembe vettem az egyes országok versenypolitikai szabályozását, a privatizáció szintjét, az értékpapírpiacon működését, az árliberalizációt vagy az infrastrukturális fejlesztések mértékét is. Ez egy objektív komplex mutatószámot eredményezett, amelynek értéke 1 és 4 közé tehető, az alacsonyabb szám – értelemszerűen – a további reformok szükségességét jelzi. A 3,4-es átlag alatti eredmény esetén nem tekinthetjük érettnek a gazdasági integrációra a vizsgált államot.¹⁰

A versenyképesség esetében az EU szintén nem állapít meg konkrét módszertant, csupán különböző iránymutatásokat, mint például azt, hogy a csatlakozni kívánó ország képes legyen alkalmazni az EU versenypolitikáját és versenyszabályait. Azonban számos gazdasági kutatóintézet évente készít országtanulmányokat, amelyekben részletesen kitérnek a versenyképességre is. Jelen vizsgálatban az IMD (International Institute for Management Development) és a WEF (World Economic Forum) tanulmányait használtam fel Ukrajna versenyképességének elemzésére.

A konvergencia szintén fontos szempont, mivel ez alapján tudjuk – nagyjából – megállapítani az adott állam gazdaságának fejlettségi szintjét, illetve elmaradását a már tagsággal rendelkező országokhoz képest.¹¹ Mivel a különböző fejlettségű gazdaságok kereskedelme közép- és hosszú távon aszimmetrikus interdependenciákhoz vezet – amelyek általánosságban a kevésbé fejlett országra vannak negatív hatással –, kiemelkedően fontos a konvergencia alapos bemutatása. Komplex mutatószámmal itt sem rendelkezünk, ezért Práger László módszertanát fogom használni.¹² Meglátása szerint viszonylag objektív képet kaphatunk egy ország gazdaságának konvergenciájáról, ha megnézzük a makrogazdasági mutatókat (GDP, GDP/fő), a társadalom információs integráltságát (internethasználatra vonatkozó adatok), a szociális helyzetre vonatkozó mutatókat (várható élettartam, kórházak száma), illetve az egyensúlyi mutatókat (folyó fizetési mérleg, államadósság).

A koppenhágai kritériumokban azt is közvetlenül megfogalmazták, hogy az integráció képes legyen az új tagállam befogadására és felzárkóztatására, tehát nemcsak a tagjelölt, az EU „érettsége” is szükséges. Ez attól is függ, hogy a tagállamok kormányai, illetve állampolgárai hajlandók-e forrásokat biztosítani az új tag felzárkóztatására.¹³ Továbbá érdemes megvizsgálni a közvetlen külföldi tőkeberuházások mértékét, annak változásait, illetve forrásait. A nemzetközi pénzügyi intézetek által kihelyezett hitel felhasználása mellett az EU által fejlesztési célokra biztosított összegek felhasználásának sikerességét is érdemes szemügyre venni.

A makrostabilitás kimutatásához általában 3 mutatószámot szoktak használni, a reál GDP növekedését, a munkanélküliség alakulását és az infláció változásait. A legfőbb kérdés, hogy ezeket a mutatókat mivel vetjük össze. Több lehetőségünk is van: például az EU-s tagállamok átlagos teljesítményével, az utóbbi 10 évben csatlakozott országok mutatóival, a legutóbb sikeres felvételt nyert tagállammal vagy a hasonló tagjelölti státuszú országok

⁹ EBRD 2012.

¹⁰ ENDRŐDI-KOVÁCS 2019.

¹¹ ENDRŐDI-KOVÁCS 2010.

¹² PRÁGER 2005.

¹³ GUÉROT 2004.

teljesítményével.¹⁴ Ukrajna esetében ezen adatokat Románia és az EU28 átlagának mutatóival fogom összevetni, ugyanis így láthatjuk a legfejletlenebb gazdaság adatait, illetve a teljes integráció átlagát. Azonban alapvetően Ukrajna eredményeit inkább a saját korábbi eredményeivel érdemes összevetni, azért, hogy kirajzolódjon fejlődési pályája.

Működő piacgazdaság

Ukrajna esetében a működő piacgazdaság meglétét az EBRD transzformációs mutatói vizsgálatával fogom megállapítani. Nagyjából a 2000-es évek elejére teljes mértékben kiépült a piacgazdaság, azonban a korábbi csökevényektől még teljes mértékben nem sikerült megszabadulni. Az első vizsgált évben, 2005-ben csupán 3,1-es eredményt tapasztalhattunk átlagosan az EBRD mutatóiból. Legalacsonyabb értéket az infrastruktúra területén mértek, itt csak 2-es eredményt sikerült elérni, különösen a vasutak és a közutak állapota volt problémás. Legmagasabb értéket az árliberalizáció terén állapították meg az Európai Fejlesztési Banknál, itt a maximális 4-esre sorolták be Ukrainát. A 2008-as évet mindenképp érdemes megvizsgálni, ugyanis gazdasági szempontból az egyik legsikeresebb évnek tekinthető Ukrajna függetlensége óta. Az átlagot sikerült feljavítani 3,21-re, legmagasabb értéket szintén az árliberalizációban figyelhettünk meg ekkor. Az infrastrukturális fejlesztéseknek is meglétt az eredménye, már 2,3-as átlagot sikerült felmutatni, amely egyúttal a leggyengébb 2008-as eredmény.¹⁵ Alapvetően 2008 és 2013 között változatlan volt a helyzet, csupán a kormányzás és a vállalatok átszerveződése terén sikerült javítani 2-ről 2,3-ra, így a teljes átlag 3,26-ra nőtt, 5 éves távlatban ez nem tekinthető jelentős fejlődésnek.¹⁶ A 2016-os jelentés alapján Ukrajna besorolása átlagban továbbra sem éri el a 3,4-es értéket. A közutak állapota romlott a korábbi időszakhoz képest, míg a vasutak minősége javult, így összességében az infrastruktúra átlaga is megmaradt 2,7 körül. Az utóbbi 5 év során néhány eredményt is sikerült elérni, például eltörölték a mezőgazdasági földek eladásának moratóriumát, megszüntették az állami gázóriás, a Naftogaz monopóliumát, illetve tovább fokozták a korrupció elleni harcot az oligarchák ellen bevezetett jogi eszközökkel. A vidéki infrastruktúra szintén fejlődésnek indult, miután a decentralizációnak köszönhetően szignifikánsan megnöttek a helyi önkormányzatok fiskális bevételei.¹⁷ Összességében megállapíthatjuk, hogy a működő piacgazdaság az utóbbi 25 év alatt sikeresen kiépült, különösen a kismértékű privatizáció és az árliberalizáció területén teljesített jól Ukrajna. Azonban az infrastruktúra, a versenypolitika, illetve a kormányzás és vállalati struktúrák terén továbbra is lemaradást diagnosztizálhatunk. Alapvetően nem marad el sokkal az ukrán gazdaság jelenlegi állapota a 2007-es román vagy bolgár állapotoktól, illetve az utóbbi években valóban komoly reformokat vezettek be a gazdasági kormányzást illetően, azonban az megállapítható, hogy Ukrajna jelenleg elmarad az elvárt fejlettségi szinttől, és van még hová fejlődnie a működő piacgazdaság terén.

¹⁴ ENDRÓDI-KOVÁCS 2019.

¹⁵ EBRD 2008.

¹⁶ EBRD 2013.

¹⁷ EBRD 2017.

Versenyképesség

A versenyképesség vizsgálata kiemelten fontos terület, ugyanis ha a csatlakozni kívánó ország termékei nem lesznek versenyképesek az egységes piacon, kereskedelmi hátrányt szenvedhet el, ami hosszú távon negatívan befolyásolhatja a gazdasági fejlődését, mivel a külföldi termékek egy idő után a belső piacról is kinyomhatják a hazai termékeket.

A World Economic Forum legutóbbi globális versenyképességi jelentéséből – Global Competitiveness Index – kiderül, hogy Ukrajna rontott a korábbi eredményein. 2019-ben a 85. helyen volt található, míg 2014-ben még a 79., 2016-ban pedig a 81. helyet foglalta el.¹⁸ A jelentésből egyértelműen kitűnik, hogy az utóbbi 2-3 évben elkezdődött folyamatok nem feltétlenül javították az ország gazdasági erejét, illetve versenyképességét, 2005-ben még a 73., 2008-ban pedig a 72. helyet foglalta el a WEF jelentése alapján, ami egy jelentősebb visszaesést jelent a vizsgált 15 éves periódus alatt.¹⁹

Az alapkövetelményekből az egészségügy és oktatás terén javulást figyelhetünk meg az előző időszakhoz képest. A gazdaság makromutatói kiszámíthatatlanul mozogtak az elmúlt években, ebben a tekintetben csupán 128. ország volt a listán 2014-ben, és ez tovább romlott a 133. helyezésre a 2019-es jelentésben.²⁰ Integrációs szempontból fontos elemzési szempont az intézményi berendezkedés, ezek állapota és szerepe. Ukrajna ebben a tekintetben kimondottan javulást ért el, bár nem túl jelentőset, továbbra is csupán a 104. ország a globális rangsorban.

A képzett munkaerő vonatkozásában sikeresen javították az ország versenyképességét az utóbbi években, míg a pénzügyi fejlődésben a leggyengébbnek bizonyultak, csupán a 133. pozíciót sikerült elfoglalni. Az innovációhoz kapcsolódóan azonban előrelépett az ország gazdasága. 2006-ban csupán a 73. helyet foglalta el Ukrajna, 2016-ban már az 52. volt. Az innovációs kapacitások kifejezetten magasak az országban, habár ez nem párosul megfelelő üzleti dinamizmussal. Ez azt jelenti, hogy a szakmai tudás és felkészültség elérhető az országban (gondoljunk csak az IT kiemelkedő szerepére), de ezt nem támogatják a szabályozások.

A World Economic Forum jelentése alapján a legtöbb problémát a versenyképesség növekedésében a korrupció jelenti. Ha megvizsgáljuk a CPI (Corruption Perceptions Index) alakulását az elmúlt 20 év vonatkozásában, láthatjuk, hogy valóban kimagasló a korrupciós ráta Ukrajnában.²¹ Átlagosan 25 pontot könyvelhetünk el az utóbbi 20 évet számításba véve, amellyel a világ legkorruptabb országai csoportjába tartozik Ukrajna, az európai országok listáján csupán Moldova és Oroszország említhető vele egy lapon. Ennek ellenére az utóbbi 5 évben pozitív változást figyelhettünk meg, 23-ról 29-re sikerült javítani az eredményt. További gondokat okoz a versenyképesség terén a politikai instabilitás, illetve a hatalmasra duzzadt, de kevésbé hatékony kormányzati bürokrácia. Ezek mellett az emelkedő infláció és a pénzügyi hozzáférhetőség nehezebbé válása okoz komoly kihívásokat az ukrán gazdaság versenyképességének.

¹⁸ WEF 2013.

¹⁹ WEF 2016.

²⁰ WEF 2019.

²¹ Transparency International 2016.

Az IMD tanulmányai alapján jelenleg 59. helyen áll Ukrajna a versenyképességet tekintve, közvetlenül Mongólia és Venezuela előtt. Az utóbbi években változó fejlődési pályát járt be az ukrán gazdaság, s ez semmiképpen sem erősítette integrációs besorolását.²² Legmagasabb besorolást 2013-ban sikerült elérni, akkor 49. helyen zárt. A gyengébb eredmények mögött leginkább a hazai gazdaság lelassulása, illetve a magas munkanélküliség áll, míg a nagy volumenű nemzetközi kereskedelem erősítette az ország pozícióit. A kormány hatékonysági rátája nagyjából ugyanazon a szinten maradt, 2014-ben volt csupán egy nagyobb visszaesés, 2019-ben újra 57. ezt a mutatót tekintve. A negatív hatást leginkább a hiányos intézményi keretrendszer okozta, ami komoly akadályt képez az integrációérettség szempontjából is.²³ Az üzleti hatékonyság területén a gazdasági teljesítményhez hasonlóan szintén visszaesést figyelhettünk meg, az 51. helyről a 60. helyre esett vissza. Az infrastruktúra területén fejlődött az ország, habár csak egy helyet sikerült javítani, tehát jelentős előrelépésről sem beszélhetünk, ennek ellenére olyan fontos területeken sikerült fejlődni, mint az oktatás, illetve a tudományos kutatáshoz szükséges infrastruktúrák.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a politikai bizonytalanság és a gazdaság teljesítményének romlása, a versenyképességben további lemaradást eredményezett. Több mutatóban kiváló eredményeket értek el az ukránok, például az innovációban és a felsőoktatás terén, azonban jelentős változás nem történt a korrupció és bürokrácia felszámolására, illetve a megfelelő intézményi struktúrák kiépítése és fejlesztése is tovább várat magára, ami térvessztést eredményezett a globális piacokon. Alapvetően jó fejlődési pályát járt be Ukrajna a 2000-es évek közepétől, és még a pénzügyi világválság sem okozott kijavíthatatlan károkat, ennek ellenére az utóbbi évek negatív hatásai, kiszámíthatatlan fejlődési pályája, illetve a gazdasági teljesítmény egyértelmű romlása komoly visszaesést eredményezett a versenyképesség területén. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy az ország jelenleg nem tekinthető érettnak az európai integrációra a versenyképességet tekintve.

Makrostabilitás

Az ukrán gazdaság stabilitásának vizsgálatához 1992 és 2021 között keletkezett adatokat fogok használni, és elsősorban a reál GDP alakulását, az inflációra és a munkanélküliségre vonatkozó eredményeket elemzem. Mivel Ukrajna korábban nem rendelkezett önálló államisággal, így a stabilitás kimutatásához érdemes megvizsgálni a teljes időszakot 1992-t követően. A bruttó hazai termék összegének alakulása érdekes görbét tár elénk. Az 1992-es 71,8 milliárd dolláros összeg 28 év alatt 155 milliárdra növekedett úgy, hogy a legmagasabb érték 183,3 milliárd volt 2013-ban, a legalacsonyabb pedig 31,2 milliárd 2000-ben. Ha csupán az értékeket nézzük, jelentős eltéréseket figyelhettünk meg egy rövid perióduson belül. Az éves reálnövekedés esetében komoly fejlődési pálya rajzolódik ki előttünk a 2000 és 2008 közötti időszakot vizsgálva, a legmagasabb éves növekedés 12,1% volt 2004-ben. 3 év sikert követően 2013-tól ismét zsugorodik

²² IMD 2016.

²³ IMD 2014.

az ukrán gazdaság, 2015-ben közel 10%-os volt a visszaesés a kelet-ukrajnai konfliktus kirobbanásának következtében. 2013 és 2015 között gyakorlatilag felére esett vissza a GDP (183 milliárdról 91-re). Ha az EU átlagát nézzük, átlagosan az éves 2-3%-os növekedés stabilnak tekinthető az 1993 és 2009 közötti 15 éves időszakban. A világválság nagyon megviselte az európai integráció tagállamait, csupán 2013–14-től sikerült újra növekedést elérni 1,5-2%-os eredménnyel.²⁴ Összességében megállapíthatjuk, hogy az éves reál GDP növekedése nem mutat stabil pályát Ukrajna esetében, az Európai Unió leggyengébb tagjai, Románia vagy Bulgária stabilitásától is elmarad. Ennek ellenére meg kell állapítanunk, hogy pozitív folyamatoknak lehettünk tanúi 2013-ig, ugyanis a pénzügyi válságot is viszonylag hamar sikerült maguk mögött hagyni, de a később kialakuló gazdasági és politikai válság negatív hatással volt az ország stabilitására. Az utóbbi 5 év során újra fejlődési pályára álltak, de a korábban elért szintet nem sikerült megközelíteni, és a 2022-ben kitört háború következményeként újabb drasztikus visszaesés várható.

1. táblázat: Ukrajna GDP-adatainak összefoglalása

Év	GDP (jelenlegi árfolyamon milliárd USD)	GDP növekedési ráta (éves %), bázisév = 1992	Egy főre jutó GDP, PPP (jelenlegi árfolyamon USD)	Egy főre jutó GDP, PPP-n számolva, növekedési ráta (éves %)
1992	71,9	0	6 589	0
1995	48,2	-33	4 136	-38
2000	31,5	-67	4 260	-36
2002	42,3	-42	5 173	-22
2005	86,1	+19	7 214	+9
2007	142,7	+98	9 004	+36
2009	117,2	+63	8 093	+23
2011	163,1	+126	9 246	+40
2013	183,3	+154	11 111	+46
2014	133,5	+85	10 743	+47
2015	90,6	+26	10 164	+34
2017	112,09	+55	11 860	+79
2019	153,88	+113	13 345	+102
2021	200,09	+177	14 219	+116

Forrás: a szerző szerkesztése a Világbank adatai alapján

A munkanélküliség sokkal kiszámíthatóbban alakult az elmúlt 25 évben, stabilan 5 és 11% között mozogtak az értékek. 2000 és 2009 között jelentős eredményt ért el az ukrán vezetés, ugyanis 6%-ra sikerült letornászni a munkanélküliek arányát 11,6%-ról. 2014-et követően megnőtt az arány 9%-ra, és azóta ezen a szinten stagnál, a teljes lakosságot figyelembe véve. Az EU-s adatok alapján Ukrajna nem feltétlenül marad el az elvárt eredményektől. A pénzügyi világválság negatív hatása itt is érezhető, ugyanis azóta 10% körüli értéken stagnál a munkanélküliség. Ugyanakkor

²⁴ EBRD 2016.

az utóbbi évek folyamatai kétségesek, mivel a külföldre elvándorló vendégmunkások száma szignifikánsan megnőtt.²⁵

Stabilitás szempontjából az utolsó vizsgálandó mutató az infláció. Ukrajna esetében talán ez az a terület, amely leginkább aggodalomra ad okot, az infláció folyamatos és nem is kis mértékű. Legalacsonyabb értéket 2013-ban mértek 4,3%-kal, illetve 5,2%-kal 2002-ben. A vizsgált időszak nagyobb részében 10 és 20% között mozgott az éves infláció a GDP arányában, ami abszolút rossz eredménynek számít, illetve 2015-ben 38%-os eredményt sikerült elérni, ami egyértelműen nem a stabilitásra utaló jel. Az Európai Unió átlagát tekintve 2009-ig 2,5-3% körül mozgott az infláció, azóta pedig stabilan 2% alatti értéket mértek átlagosan, ebben természetesen hatalmas szerepet játszott a németek által szorgalmazott pénzügyi szigor. Így minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy Ukrajna nem teljesíti az 5% alatti inflációs elvárást, sőt az utóbbi 25 évet figyelembe véve, ha eltekintünk a 2013-as évtől, egyszer sem tudta teljesíteni.²⁶

2. táblázat: A munkaerőre vonatkozó adatok összefoglalása

Év	Munkanélküliségi ráta (%)	Fiatall (15–24) munkanélküliségi ráta (%)	GNI/fő, PPP (jelenlegi árfolyamon USD)	GNI/fő, PPP növekedési ráta (%) bázisév = 1992
1992	7,5	16,6	6 580	0
1996	7,6	16,4	3 780	-43
2000	11,6	25,1	3 990	-38
2005	7,2	15	6 880	-37
2007	6,4	13,9	8 600	+8
2009	8,8	17,8	7 640	+34
2011	7,9	19	8 790	+20
2013	7,2	16	10 950	+37
2014	11	16,9	10 620	+49
2015	9,9	17,2	10 590	+45
2016	9,2	17,5	11 260	+33
2019	8,19	15,43	13 510	+105
2021	8,9	16,45	13 860	+110

Forrás: a szerző szerkesztése a Világbank adatai alapján

Összegezve: a makrostabilitására vonatkozó adatok alapján Ukrajnát nem tekinthetjük egy töretlenül fejlődő állammak, mivel az elvárások nagyobb részét nem volt képes teljesíteni. A munkanélküliség alakulása tekinthető pozitívnak, a reál GDP növekedése és főleg az infláció messze elmarad a várt eredményektől. 2013-ig alapvetően jelentős fejlődésen ment keresztül az ország, ezért is vetődhetett fel tagságának gondolata. Azonban az elmúlt 8 évben kibontakozó politikai és gazdasági válság visszavetette az ország fejlettségét, pusztán a makrostabilitási mutatókat figyelembe véve, jelenleg nem tekinthető integrációérettnek az ukrán állam.

²⁵ World Bank [é. n.].

²⁶ World Bank [é. n.].

Finanszírozás és finanszírozhatóság

Mindenekelőtt az EU és Ukrajna kapcsolatrendszeréből adódó pénzügyi támogatásokat szeretném sorra venni. 2000 és 2006 között a TACIS-program keretein belül kapott Ukrajna jelentősebb mennyiségű támogatást az EU-ból. A programot még 1991-ben hozták létre annak érdekében, hogy az újonnan függetlenné váló országok piacgazdaságra való átállását könnyítsék meg és gyorsítsák fel. A program teljes keretösszege 3,1 milliárd euró volt. A következő pénzügyi időszakban a már addigra létrehozott keleti partnerség kapcsolatrendszerén keresztül nyílt út további finanszírozási lehetőségekre. Ennek támogatására jött létre az Európai Szomszédsági és Partnerségi Eszköz (ENPI) az új költségvetésen belül.²⁷ Azonban a 2014–2020 közötti időszakra eső uniós költségvetésben ismét változtattak, most már Szomszédsági Beruházási Eszköznek (NIF) nevezik. Alapvetően a közös energiahálózat és közút fejlesztésére, a környezetvédelemre és a klímaváltozás elleni harcra, illetve az EU-val kötött szerződésekben vállalt kötelezettségek finanszírozására szánták ezt az összeget.

Jelentős támogatás érkezik a makrostabilitás elősegítése végett is. Ez elsősorban a költségvetési hiány pótlására, illetve a nemzeti bank arany- és devizatartalékai feltöltésére van kihelyezve. Ezenfelül az EU-ból érkezik még humanitárius segély is, amelyet leginkább a háború okozta károk enyhítésére használnak fel. A Világbank, illetve az IMF szintén hitelekkel segítette az ukrán kormány munkáját. 2017-re a finanszírozás visszaesett, mivel gyakran az új kormány sem volt képes elszámolni az összegek felhasználásával. A hitelminősítők besorolásának negatív fejleményei is arra engednek következtetni, a külföldi befektetők, illetve hitelezők bizalma megrendült a jelenlegi vezetésben is, pedig az IMF-hitelek nélkül komoly pénzügyi kihívások nehezítették volna az utóbbi évek ukrán vezetéseit.

3. táblázat: Ukrajna fiskális mutatóinak alakulása

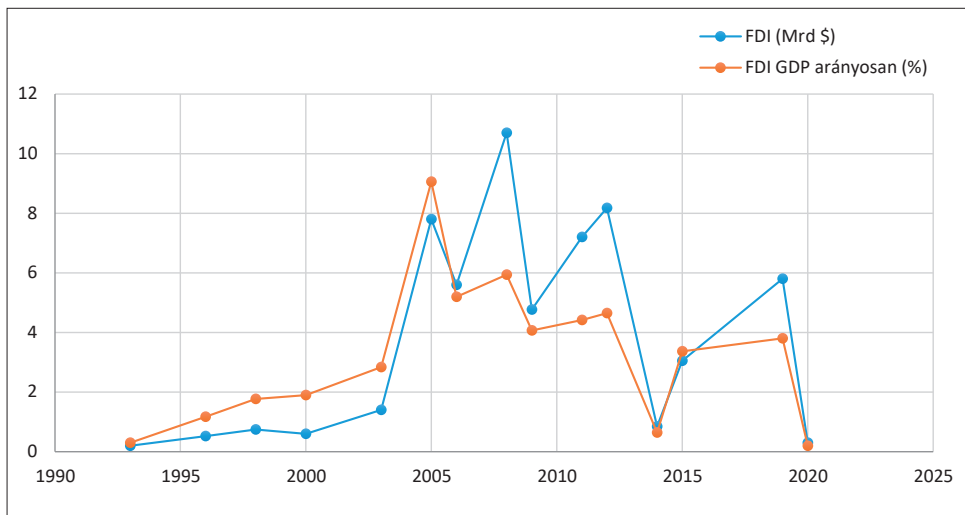
Év	Költségvetési hiány (%)	Államadósság GDP-arányosan (%)	Infláció (CPI %)
1995	-5,8	24	376,75
1997	-3,2	51	15,8
1999	+5,1	60	22,6
2002	-2,1	35	0,75
2004	-4,4	23	9
2007	-4,1	12,3	12,8
2008	-6,9	20,5	25,2
2011	-6,3	37	7,9
2013	-4,3	40	-0,2
2014	-4,6	79	12,1
2015	-1,6	79	60
2019	-1,93	50,4	7,89
2021	-3,33	54,4	23,8

Forrás: a szerző szerkesztése a Világbank adatai alapján

²⁷ LUDVIG 2011.

Fontos megvizsgálnunk a közvetlen külföldi tőkeberuházás alakulását is ahhoz, hogy Ukrajna tőkevonzó képességét is megállapíthassuk. Minden kétséget kizáróan nagy hatást gyakorolt a WTO-tagság elnyerése 2008-ban, illetve jelentős visszaesést okozott később a 2013 őszi kezdődő politikai válság. Az 1990-es években a beruházások volumene minimális volt, 2000 után sikerült először behozni egymilliárd dollárnál nagyobb összeget az országba, amely azonban elmarad a régióban tapasztalt értékektől.²⁸ 2005 és 2008 között volt tapasztalható a legnagyobb arányú külföldi tőkeberuházás, a GDP nagyjából 7-8%-a. Ezt követően mérséklődött éves 3-4%-ra, 2014-ben és 2015-ben pedig minimálisra esett vissza (1% alá). Az utóbbi 6-7 évben újra sikerült elérni az éves 4% körüli befektetések arányát, azonban ez nem tekinthető túl jelentős összegnek.

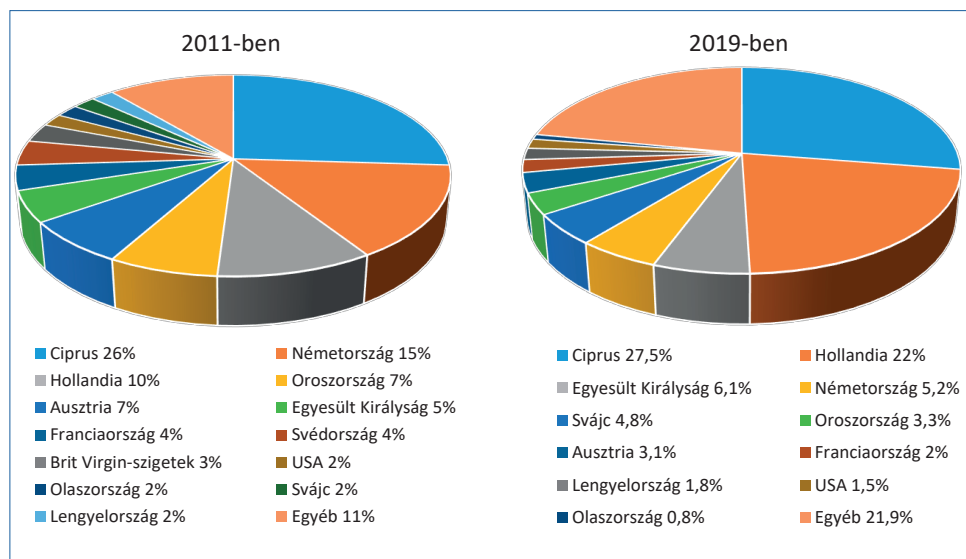

1. ábra: Az Ukrajnába áramló közvetlen külföldi tőkeberuházás alakulása

Forrás: a szerző szerkesztése a Világbank adatai alapján

Sokáig Oroszország számított a legfontosabb partnernek, bár szerepe folyamatosan csökken. Az Európai Unió egyértelműen a legfontosabb befektetési partner az utóbbi 10 évet figyelembe véve, azon belül is Németországból és Hollandiából érkeznek jelentősebb összegek. Érdeemes megemlíteni Ciprus szerepét is, ugyanis átlagosan a tőkeberuházások 25-30%-át tette ki átlagosan a vizsgált időszakban. Azonban ezek az összegek többségében ukrán vagy orosz befektetők offshore számláiról származnak, így a valóságban árnyaltabb a kép. Ennek ellenére megállapíthatjuk, hogy Oroszország szerepe visszaszorulóban van a finanszírozást tekintve, míg az Európai Unió és annak legfejlettebb tagállamai egyre jelentősebb támogatásokat biztosítanak Ukrajna számára.

²⁸ MANROVSKA 2001.

2. ábra: Az Ukrajnába áramló közvetlen külföldi tőkeberuházás forrásországok szerinti alakulása

Forrás: a szerző szerkesztése a Világbank adatai alapján

Összességében megállapítható, hogy az ország finanszírozhatóságának területén komoly fejlődést figyelhattunk meg 15 év alatt, ennek ellenére továbbra is nagyobb számban regisztrálnak visszaéléseket, amelyek csökkentik a külföldi tőke bevezetését. Egy megbízhatóan és stabilan működő gazdaság esetén ritkán tapasztalhatunk akkora mértékű FDI-visszaesést, mint Ukrajnában 2014-ben, illetve az utóbbi másfél évben tapasztalt bizalomvesztés a nemzetközi pénzintézetek irányából arra enged következtetni, hogy Ukrajna jelen pillanatban nem tekinthető integrációérettnek a finanszírozás és finanszírozhatóság szempontjából.

Konvergencia

Alapvetően négy mutató felhasználásával elemzem Ukrajna konvergálását az európai uniós tagállamok fejlettségéhez. A reál GDP alakulását már említettem a makrostabilitásról szóló részben, ezúttal az egy főre bontott bruttó hazai terméket fogom megvizsgálni vásárlóerő-paritáson mérve, illetve annak összetételét. Ezenfelül, az államadósságra és a fizetési mérlegre vonatkozó adatokat is sorra veszem, a várható élettartam, illetve az internetet használók számának alakulása mellett.

Az egy főre jutó GDP változását tekintve nem volt töretlen a fejlődés. Az 1989-ben mért 16 ezer dolláros arányt valójában azóta sem sikerült elérni. A függetlenség első 8 évében folyamatosan csökkenő tendenciát mutatott.²⁹ Az 1990-es évek közepétől

²⁹ ÅSLUND 2005.

2004-ig nagyjából 8 ezer dollár körül mozgott a mutató, ezt követően pedig gyors fejlődésnek indult. 2008-ra sikerült elérni a valaha mért legmagasabb arányt, 13 500 amerikai dollárt. A pénzügyi válság minimálisan visszavetette ezt a fejlődést, de továbbra is 12 ezer dollár körül mozog azóta is. Tehát az utóbbi 15 évben nem sikerült növelni az ukrán lakosság életszínvonalát gyakorlatilag semmilyen mértékben, és a szovjet időkben mért arányoktól továbbra is elmarad, nagyjából 20%-kal. Jelenleg a világranglistán a 116. helyet foglalja el ezzel az eredménnyel, Európából csak Moldova van mögötte, a volt Szovjetunió tagköztársaságai közül is csak Üzbegisztán, Kirgizisztán és Tadzsikisztán szorul mögé. Semmiképpen sem számít jó eredménynek, hiszen jelentős társadalmi egyenlőtlenségeket feltételezhetünk a számok mögött. A GDP összetételét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy 25 év alatt sikeresen felzárkózott az ukrán gazdaság a világtrendekhez, mára már a szolgáltató szektor részesedése a legnagyobb, a vizsgált időszakban több mint duplájára nőtt. Az ipari termelés részesedése jelenleg 26%, míg a mezőgazdaságé 14%, amely megfelel a világtátlagnak. Alapvetően az ipari termelés mindig is nagyobb volumenű értéket teremtett mint a mezőgazdaság, ennek ellenére a pénzügyi válságot követően a mezőgazdasági termelés növekszik, méghozzá az ipar kárára. Megállapíthatjuk, hogy Ukrajna komoly fejlődésen ment át a szovjet időszakhoz képest, elsősorban a szolgáltatások piacának átstrukturálásában ért el sikereket. Az egy főre eső GDP tekintetében a 2008-as pénzügyi válság óta nem igazán volt elmozdulás, a lakosság életszínvonala nagyjából stagnál.

A konvergencia értékelésénél a társadalom fejlettségére vonatkozó mutatókat is szükséges megvizsgálni. Az internethasználók száma Ukrajna egész területén 2016-ban 19,6 millió fő, a teljes lakosság 53,1%-a, amely 2020-ra 70%-ra növekedett. Ezen a területen igen nagy és gyors változások indultak meg. 15 évvel ezelőtt csupán 2 millió ember rendelkezett állandó internetkapcsolattal az országban, az akkori lakosság 4,5%-a.³⁰ Mivel 15 év alatt több mint megtízszereződött az internetezők száma, nyugodt szívvel állíthatjuk, hogy ez a növekvő tendencia töretlenül folytatódni fog. Bár jelenleg elmarad az európai uniós 75%-os átlagtól, nincs messze Románia és Bulgária értékeitől. A várható élettartam alakulásánál azonban jelentős eltéréseket is felfedezhetünk. Jelenleg 71,8 év a születéskor várható élettartam Ukrajnában, ami picivel magasabb a világtátlagnál (71,5 év). Leginkább a férfi lakosság várható élettartama alacsony, amely csupán 66,2 év. Ez a szám 2013-ban is 66,5 év körül mozgott, annak ellenére, hogy a vizsgált időszakban EU-szerte 70 év fölött volt. Románia teljesített a leggyengébben, 71,3 évvel. 2019-ben 81,3 év volt a születéskor várható élettartam az EU28-at vizsgálva, amelytől majdnem 10 évvel elmarad az ukrán társadalom. Különösen a férfiak tekintetében figyelhetünk meg komoly különbséget, 78 és 66 év.³¹

Összességében megállapíthatjuk, hogy Ukrajna konvergál az Európai Unió tagállamainak fejlettségi szintjéhez, azonban jelenleg attól még elmarad. Pozitív folyamatok rajzolódtak ki az internetezők számának tekintetében, de a születéskor várható élettartam is jelentős mértékben kezdett el növekedni az utóbbi 15 évben. A gazdaság szerkezeti átalakítása sikeresen megtörtént, bár a hatékony diverzifikáció továbbra is várat magára, így is jó eredményeket képes felmutatni az ukrán gazdaság

³⁰ KUZIO 2006.

³¹ World Bank [é. n.].

a szolgáltatóipar területén (főleg az IT-szolgáltatások tekinthetők világszínvonalúnak). Az egy főre számított bruttó hazai termék tekintetében stagnálást figyelhetünk meg a 2013-as kormányváltást követően, de addig töretlen volt a fejlődés. Annak ellenére, hogy a pozitív folyamatok megindulása megkérdőjelezhetetlen, a konvergencia terén is vannak elmaradások. Bár érdemes megemlíteni, hogy ezen a területen érték el a legnagyobb sikert a kritériumokból, ez alapján feltételezhető, hogy 4-5 éven belül talán már integrációérettnek tekinthető Ukrajna ezen a területen, ha a jelenlegi folyamatok továbbra is dinamikusan fognak tovább haladni.

A háború következményei

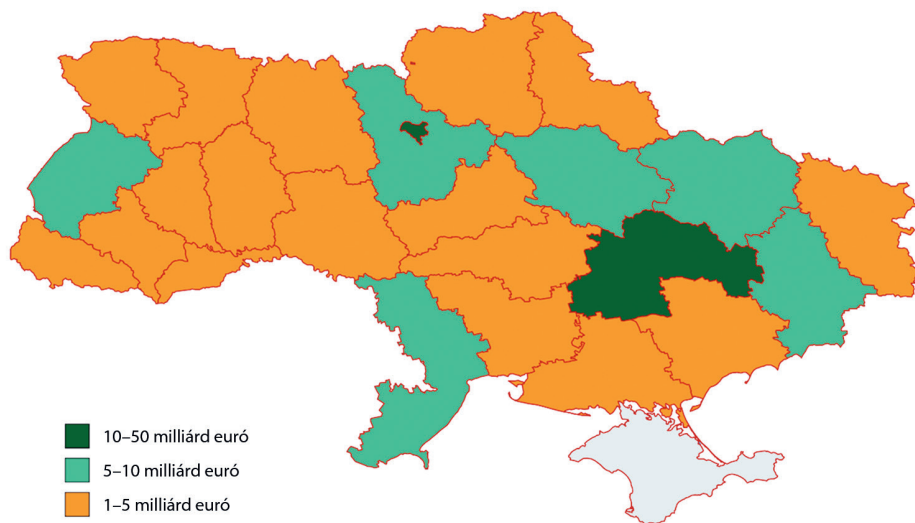
2022 őszén több mint fél éve tart az ukrajnai háború, amely több ezer ember halálát okozta, és milliók életét tette tönkre. Hatással volt a világgazdaságra, és súlyosan érintette Ukrajnát, tönkretéve iparágakat, tömeges elvándorlást okozott, illetve a háztartások jövedelmének csökkenéséhez és a kormányzati kiadások növekedéséhez vezetett. Ezzel párhuzamosan a költségvetési hiány és az államadósság erőteljes emelkedésbe kezdett. Ahogy a háború folytatódik, úgy mélyülnek el a gazdaságra gyakorolt negatív hatások. Az egyik fő oka az orosz agresszióknak Ukrajna azon vágya, hogy integrálódjon a nyugati szövetségi rendszerbe.

Az IMF becslése szerint Ukrajna GDP-je 2022-ben 40-45%-kal fog csökkenni.³² Az elveszített területek nehézipara és mezőgazdasági termőterülete egyértelműen kiesett a termelésből, de az ország nyugati felén is érződik a háború hatása, még ha a harci cselekmények el is kerülték a területet. A 3. ábrán láthatjuk az egyes ukrán régiók hozzájárulását a bruttó hazai termékhez a 2018-as év vonatkozásában. A legfejlettebb ipari termelés a zöld színnel jelzett területeken található, ez épp egybeesik az ország azon részeivel, amelyek támadás alatt voltak a háború első szakaszában. Ez arra enged következtetni, hogy a hatalmas GDP-visszaesés tartós lesz, és még egy átfogó újjáépítést követően is nehéz lesz elérni az ország korábbi jövedelmi szintjét, ha területvesztéssel fog lezárulni a háború számukra.

A háború masszívan befolyásolja az üzleti tevékenységet és az emberek jövedelmét. Az Ukrán Nemzeti Bank (NBU) friss adatai szerint a vállalkozások 32%-a függesztette fel tevékenységét 2022 márciusában; ez a szám áprilisban 17%-ra, májusban pedig 14%-ra csökkent. Az enyhe javulás ellenére is az üzleti lehetőségek csökkenőben vannak, ahogyan a felvevőpiac is 40%-kal esett vissza a tavaly megfigyelt vásárlásokhoz képest, az exporttevékenységek majdnem nullára való redukálásáról nem is beszélve. A legnagyobb károkat a nehézipari termelés szenvedte el, elsősorban a bányászat, kohászat. Ezt követi az ország energetikai infrastruktúrája, amely közel 30%-os veszteséget könyvelhet el. A könnyű- és élelmiszeripar minimális károknak volt kitéve, így ott alacsonyabb visszaesésről beszélhetünk.

³² IMF [é. n.]

3. ábra: Az egyes ukrán régiók hozzájárulása a bruttó hazai termékhez (2018, GDP)

Forrás: a szerző szerkesztése a Világbank adatai alapján

A munkanélküliség hatalmasra duzzadt a háború következtében, áprilisban a 40%-os szintet is elérte, és ezzel párhuzamosan visszaestek a fizetések, még az állami szektorban is. Az export visszaesése csökkentette a lakossági árakat, de a másik oldalról a termelők jövedelmét is. Az utóbbi hónapokban az infláció is teljesen kiszámíthatatlanul mozgott, és nagy eltéréseket mutatott az egyes régiókban az ellátási láncok hatékonyságától függően. Az extrém méretű kivándorlás többek között a rossz gazdasági kilátásokkal is párhuzamban van. A UNHCR adatai szerint 2022. júliusig több mint 8 millió ember hagyta el Ukrajna területét a háború kitörését követően, és nagyjából 2,8 millió tért vissza. És ez csak a nyugati irányba távozott népesség, az ország keleti felében szintén legalább 2 millió ember hagyta el az ország területét Oroszország felé. A migrációnak számos negatív hatása van egy országra nézve: a fiatalok elvesztése, akik hozzájárulhatnak az ország jövőbeni fejlődéséhez, a szakemberek számának csökkenése, a belső fogyasztás és üzleti tevékenységek visszaesése. A tartós kivándorlás Ukrajna lakosságának közel 15%-át érinti.

Jelenleg az ukrán költségvetés külső támogatás nélkül tarthatatlan lenne. A nemzetközi pénzügyi szervezetektől származó kölcsönök, amelyeket Ukrajna kap, csak növelik az államadósságot. A második világháború utáni Marshall-terv által folyósított összegek 90%-át támogatásként könyvelték el, így nem kizárt, hogy egy hasonló megoldást láthatunk majd e háború végeztével is. Az újjáépítésről még korai beszélni, mivel a háború továbbra is dúl, és kiszámíthatatlan a végkifejlet. Ennek ellenére az Európai Bizottság és az ukrán kormány már tárgyalnak az esetleges közös újjáépítés költségvetési keretéről. Egyes becslések szerint ez nagyjából 200-500 milliárd euróba fog kerülni. Amiben egyetértés van, az a pénzügyi tranzakció formája. Kölcsön helyett támogatásként folyósítanák ezen összegeket.³³

³³ BECKER et al. 2022.

Konklúzió

Az integrációs érettség módszertanát alkalmazva összességében a következő megállapításokra jutottunk a háborút megelőző időszakot vizsgálva. A működő piacgazdaság terén jelentős fejlődésen ment át az ukrán gazdaság. A Szovjetunió volt tagköztársaságként iparilag nagyon fejlett országnak számított korábban is, de az 1990-es évek válsága gyakorlatilag egy kiesett évtizedet eredményezett. A 2000-es évektől kezdve beindult a gazdaság, 2008-ig komoly eredményeket sikerült elérni. A működő piacgazdaság megléte nem kérdéses, eredményeket az árliberalizáció és a kismértékű privatizáció területén is sikerült felmutatni. Napjainkban a legnagyobb hiányosságokat az infrastruktúra, a gazdasági kormányzás és a nagyarányú privatizáció terén állapíthatunk meg. Alapvetően Ukrajna nem maradt el sokkal a legfejletlenebb EU-s tagállamoktól, sőt Románia és Bulgária 2007-es eredményeit már el is érte 2021-ig.

A következő szempont a versenyképesség volt. Az ukrán gazdaság esetében sikeres fejlődési pálya rajzolódik ki 2013-ig, gyakorlatilag a horvát eredményekkel azonos. Azonban a hiányosságok épp a legfontosabb területeken fedezhetők fel, például a megfelelő intézményi struktúrák megléte, a bürokrácia, illetve a korrupció. Az utóbbi 8 év negatív fejleményei tovább rontották az ország versenyképességét, ezáltal jelenleg nem tekinthető integrációérettnek Ukrajna ebből a szempontból.

A makrostabilitásra vonatkozó adatokból is ugyanezre a következtetésre jutunk. A reál GDP növekedése és az infláció tekintetében semmiképpen sem nevezhetjük stabilnak Ukrajna gazdaságát. A GDP volumene komoly változásokon ment keresztül, ami azt jelenti, hogy az ország nagymértékben ki van téve a külső hatásoknak. A pénzügyi világválság okozott egy nagyobb visszaesést, azonban ebből viszonylag hamar sikerült regenerálnia. Ezzel ellentétben az utóbbi évek politikai és gazdasági válsága komolyan lecsökkentette az állam éves bevételeit. Infláció szempontjából még rosszabb a helyzet, 2015-ben 38%-os növekedést sikerült elérni. A munkanélküliségre vonatkozó adatok viszonylagos stabilitást mutatnak, az EU-s átlagnak megfelel a jelenlegi 10%-os eredmény.

A finanszírozás és finanszírozhatóság területén szintén hiányosságokat fedezhetünk fel. Elsősorban a külföldi fejlesztési források elszámolhatóságával vannak problémák, ezen a területen mindenképpen van hová fejlődni az ukránoknak. A hitelminősítők besorolása is arról árulkodik, hogy jelenleg kockázatos befektetni az ukrán gazdaságba. Az FDI mennyiségének jelentős visszaesése, az utóbbi éveket tekintve, szintén arról árulkodik, hogy a finanszírozás területén jelenleg Ukrajna elmarad a várt eredményektől. Ennek megfelelően ezen a területen nem tekinthetjük integrációérettnek az ukrán gazdaságot.

A legutolsó szempont a konvergencia, amelyben jobb eredményeket értek el az ukránok. Alapvetően megállapíthatjuk, hogy Ukrajna konvergál az Európai Unió fejlettségi szintjéhez, azonban jelenleg a legkevésbé fejlett EU-s tagállam eredményeit is alig éri el. A gazdaság szerkezeti átalakítása nagyjából megtörtént, az egy főre jutó GDP tekintetében stagnálást figyelhettünk meg, ráadásul a 2022-es eredmények jóval elmaradtak az európai szinttől, az ország csupán a 116. helyen áll a világranglistán. A várható élettartam növekedésnek indult az előző 15 évben, mégis majdnem 10 évvel elmarad az EU-s szinttől, ami komoly lemaradásnak számít. Annak ellenére, hogy a konvergencia

szempontjából pozitív folyamatokat figyelhattunk meg Ukrajnában, maguk a konkrét eredmények továbbra sem haladják meg az európai átlagot vagy elvárás. Ennek megfelelően megállapíthatjuk, hogy a konvergencia területén sem tekinthetjük integrációérettnek Ukrajnát.

Összességében komoly előrelépések történtek Ukrajnában az integrációs érettség kérdését tekintve 2006 és 2021 között, ennek ellenére minden eredményük elmarad az elvárttól. A 2014-et követően kibontakozó folyamatok nem hozták meg az áttörést, az integrációs törekvések stagnálnak. Annak ellenére, hogy a politikai akarat megvan az ország teljes reformálására, a valóságban nem sikerült komoly eredményeket elérni ezen a téren. A jövőbe tekintve, a háborút követő újjáépítés segítségével komoly gazdasági potenciál állhat rendelkezésre.

Amennyiben Románia és Bulgária esetét vesszük, valóban akár 5 éven belül is csatlakozhatott volna Ukrajna, azonban érdemes azt is figyelembe venni, hogy kétszer vagy háromszor akkora országról és népességről beszélünk, így semmiképpen sem szabad elhamarkodott döntést hozni. Eredményeim alapján, minden kétséget kizáróan megállapíthatom, hogy 2021-ben Ukrajna nem tekinthető gazdaságilag integrációérett országnak. Meglátásom szerint ahhoz, hogy az utóbbi 8 évben tapasztalt gazdasági visszaesésen túllendüljön Ukrajna, elengedhetetlen feltétel, hogy Oroszországgal rendezze viszonyát, illetve az Európai Unióval is kidolgozzon egy közös gazdaságélénkítő programot. Annak ellenére, hogy Brüsszelben megítélték Ukrajna tagjelölti státuszát, a további tárgyalások folytatása egy esetleges gyorsított csatlakozási eljárásról kifejezetten kockázatos lépésnek tekinthető pusztán a gazdasági eredmények alapján, és sokkal inkább politikai okai voltak a státusz odaítélésének.

Alapvetően megállapíthatjuk, hogy komoly előrelépések történtek Ukrajnában az európai integrációhoz való közeledésben. 2013-ig stabilan fejlődő gazdasággal rendelkezett, versenyképességét folyamatosan javítva egyre pozitívabb besorolást kapott a nemzetközi hitelminősítőktől is. A EU-s tagállamokkal való kereskedelme évről évre nagyobb volumenű, továbbra is komoly gazdasági potenciállal rendelkezik az ukrán gazdaság. Azonban a jogharmonizáció és a szabályváltozások hatékonysága terén továbbra is van hová fejlődni az országnak. Problémákat fedezhettünk fel a finanszírozhatóság területén, a pénzügyi rendszer átláthatósága továbbra is várat magára. Továbbá hatalmas gondot jelent az óriási méretű korrupció. Ukrajna a nemzetközi korrupciós listán még mindig a leggyengébben teljesítő országok közé tartozik, ebben nagy szerepe van a feketegazdaság jelentős befolyásának.

A kutatás elsődleges korlátja az adatok megbízhatósága volt, továbbá a Palánkai Tibor által megfogalmazott kritériumok eredetileg a kelet-közép-európai országokra vonatkoztak, ezektől Ukrajna némiképp eltérő eset. A szocialista tervgazdaság alapjain kellett létrehozni a piacgazdasághoz szükséges feltételeket mindkét régióban, azonban a posztszocialista és posztszovjet államok között néhány jelentős különbséget figyelhattunk meg (például az integráltság mélységében a Szovjetunió gazdaságához). Így ugyanazon elemzési mátrix alkalmazása szintén korlátozza az elért kutatási eredményeket. Ezzel párhuzamosan, a szempontok átgondolása és átszabása a keleti partnerségben részt vevő államok számára ígéretes további kutatási területnek bizonyul. Érdemes még megemlíteni a geopolitikai dimenziót is, ugyanis Oroszország közelsége e tagállamok

számára valódi fenyegetést jelent. További kutatási terület lehet a gazdasági befolyás változása mellett a geopolitikai irányvonalak változása is. A kettőt szintetizálva egy multidiszciplináris megközelítés születhet meg.

Felhasznált irodalom

- ÅSLUND, Anders (2005): The Economic Policy of Ukraine after the Orange Revolution. *Eurasian Geography and Economics*, 46(5), 327–353. Online: <https://doi.org/10.2747/1538-7216.46.5.327>
- BALDWIN, Richard – WYPLOSZ, Charles (2004): *The Economics of European Integration*. New York: McGraw Hill.
- BECKER, Torbjörn et al. szerk. (2022): *A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine*. Paris–London: CEPR Press.
- BOJCUN, Marko (2001): *Ukraine and Europe: A Difficult Reunion*. London: Kogan Page Ltd.
- EBRD (2008): *Transition Report 2008: Growth in Transition*. London: [k. n.].
- EBRD (2012): *Transition Report 2012. Integration Across Borders*. London: [k. n.].
- EBRD (2013): *Transition Report 2013, Stuck in Transition?* London: [k. n.].
- EBRD (2017): *Transition Report 2016–17. Transition for All: Equal Opportunities in an Unequal World*. London: [k. n.].
- ENDRŐDI-KOVÁCS Viktória (2010): Horvátország integrációérettsége. Délkelet-Európa – South-East Europe. *International Relations Quarterly*, 1(1), 1–10.
- ENDRŐDI-KOVÁCS Viktória (2013): Az integrációérettség elméletének továbbgondolása és kiterjesztése. *Köz-gazdaság*, 8(1), 157–166.
- ENDRŐDY-KOVÁCS Viktória (2019): A Nyugat-Balkán államok gazdasági érettsége. In KOLLER Boglárka – ÖRDÖGH Tibor (szerk.): *Európaizáció a Nyugat-Balkánon*. Budapest: Dialóg Campus, 89–108.
- GUÉROT, Ulrike (2004): *The European Paradox: Widening and Deepening in the European Union*. Washington, D.C.: The Brookings Institution U.S. – Europe Analysis Series.
- IMD (2014): *World Competitiveness Yearbook*. [H. n.]: IMD.
- IMD (2016): *World Competitiveness Yearbook*. [H. n.]: IMD.
- IMF [é. n.]: *Ukraine*. Online: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>
- KUZIO, Taras (2006): Is Ukraine Part of Europe's Future? *The Washington Quarterly*, 29(3), 89–108. Online: <https://doi.org/10.1162/wash.2006.29.3.89>
- LUDVIG Zsuzsa (2011): Ukrajna – a keleti partnerség kedveszegett úttörője? *Európai Tükör*, 16(6), 129–137.
- MANKOVSKA, Nadiya (2001): *The Relationship Between Foreign Direct Investment and Trade Flows in a Transition Economy: The Case of Ukraine*. Kyiv: Economics Education and Research Consortium. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-642-57464-1_19
- National Bank of Ukraine (2022): *Monthly Macroeconomic and Monetary Review*. Online: <https://bank.gov.ua/en/news/all/makroekonomichniy-ta-monetarniy-oglyad-cherven-2022-roku>
- PALÁNKAI Tibor (2004): *Az európai integráció gazdaságtana*. Budapest: Aula.

- PALÁNKAI Tibor (2006): Integrációérettségünk elméleti összefüggései. *Pénzügyi Szemle*, 51(3), 302–319.
- PALÁNKAI Tibor (2011): *A globális és regionális integráció gazdaságtana*. Budapest: Akadémiai.
- PRÁGER László (2005): Konvergencia-divergencia, felzárkózás-leszakadás. In PALÁNKAI Tibor et al. szerk.: *A magyar gazdaság és társadalom integráció-érettsége, integrációs képessége és felkészültsége*. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem Világgazdasági tanszék Európai Tanulmányi és Oktatási Központ, 161–206.
- Transparency International (2016): *Report on the Transparency International Global Corruption Barometer*. Online: <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2016/11/Global-Corruption-Barometer-2016-Europe-and-Central-Asia.pdf>
- UNCHR (2022): *Operational Data Portal, Ukraine Refugee Situation*. Online: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- WEF (2013): *The Global Competitiveness Report 2013–2014*. Geneva: [k. n.].
- WEF (2016): *The Global Competitiveness Report 2016–2017*. Geneva: [k. n.].
- WEF (2019): *The Global Competitiveness Report 2019*. Geneva: [k. n.].
- World Bank [é. n.]: *Online database*. Online: <https://databank.worldbank.org/home.aspx>

